

Lech Krzyżaniak

Oaza Dachła. Pustynia Zachodnia

Informator Archeologiczny : badania 19, 209-210

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

siołca od dziedzińca słonecznego. Odsłonięte narysy na pierwotnym płytowaniu tej części świątyni wskazują, że komunikacja z dziedzińcem słonecznym była imma nit w ostatecznym założeniu. Dalsza analiza wykonanej dokumentacji może doprowadzić do odtworzenia zmian w architekturze zespołu siołca. Kilka innych sondażi wykonanych pod płytowaniem dziedzińca i przy fundamentach ścian dostarczyły dalszych danych. Wszystkie te prace były prowadzone pod nadzorem archeologicznym, wykonano niezbędną dokumentację znalezisk, w przeważającej mierze ceramiki, przeważnie przemieszanej.

W trakcie całego sezonu wykonano przerysy dekoracji w skali 1:1 zarówno ze ścian, jak i bloków w magazynach. Dokończono dokumentację ściany południowej i północnej górnego dziedzińca oraz bloków z przedstawieniami barek procesyjnych i rzecznych, ofiar zastępujących starszy tekst, posągów królewskich. Kontynuowano również dokumentację scen Górnego Portyku i Portyku Obelisków.

Fotograf Misiąg wykonał w końcu sezonu dokumentację wszystkich rekonstrukcji wykonanych w sezonie 1984/85, jak również ściany z niszą i wybranych scen z Portyku Pantu.

Fotogrametryzy wykonali pomiary, które posłużyły do sporządzenia planu fotogrametrycznego świątyni.

DEIR EL-BAHARI
Świątynia Totmessa III

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Pracami kierowała doc. dr hab. Jadwiga Lipińska /Museum Narodowe w Warszawie/, uczestniczyli Monika Dolińska /autora sprawozdania/, J. Wiercińska, J. Aksamit, M. Barwik i J. Lewczuk - archeolodzy, H. Lewak - rysownik oraz L. Dortnik, E. Tarkowski i S. Miśczak - konserwatorzy. Śródny sezon prac przy teoretycznej rekonstrukcji dekoracji ściennej świątyni Totmessa III.

W sezonie 1984/85 prace prowadzone były wielotorowo:

1. W dalszym ciągu szukano uzupełniających fragmentów reliefów do rekonstruowanych scen. Stosunkowo dużo płaskowców fragmentów udało się dopasować do złożonych już wapiennych koneksji, co potwierdza raz jeszcze fakt wykorzystywania razem obydwu tych surowców w świątyniach Totmessa III.
2. Szukano powiązań między scenami na podstawie analogicznych rozwiązań z innych świątyni XVIII dynastii. Pomocny był przy tym podział zestawionych już scen na grupy według wielkości postaci, a także nieznaczne różnice w odcieniach kolorów, charakterystyczne dla poszczególnych ścian czy pomieszczeń. W ten sposób udało się w dużej mierze rozbudować dekorację północnej ściany sali hypostylowej, zlokalizować niektóre sceny pochodzące z jej ściany wschodniej, a także wytypować sceny należące do jej ściany zachodniej, których ostateczne rozmieszczenie wymaga jeszcze dalszych badań. Zlokalizowano również szereg scen pochodzących z pomieszczeń w zachodniej części świątyni, a więc z sanktuarium /C - patrz plan świątyni zamieszczony w publikacji J. Lipińskiej "The Temple of Tuthmosis III - Architecture"/, z salą na barkę /A/, salą z niszą i czterema kolumnami /D/, dwóch pomieszczeń południowo-zachodnich /H i I/. Koncepcje dotyczące dekoracji pomieszczeń E i G /najbardziej północnego i najbardziej południowego pomieszczenia zachodniej części świątyni/ wymagają jeszcze potwierdzenia. Osiągnięte już wyniki w rekonstrukcji dekoracji ściennej świątyni pozwalają na weryfikację jej planu.
3. Oczyszczano południowy stok nasypu pod zniszczoną całkowicie częścią świątyni w celu dotarcia do inskrybowanych fragmentów znajdujących się w murkach oporowych budowanych na początku XX w. W wyniku tych prac możliwe stało dokładne przeszukanie tej części usypiska, którą uprzednio zostawiono nie w pełni przebadaną. Obecne wykopaliska przyniosły w rezultacie dużą ilość nowych fragmentów dekorowanych, a także sporo ceramiki i drewna, m.in. najciekawsze może znaleźć się - drewniane deseczki z nazwą świątyni Totmessa III /Dšeser-achet/ - część depozytu fundacyjnego.
4. Praca nad dwoma oddzielnymi zagadnieniami - dekoracji architrawów i rekonstrukcji kolumn - dała również pozytywne wyniki. Oba zagadnienia wymagają jednak jeszcze dużo trudnej pracy.
5. Wypróbowano nową technikę konserwatorską, rekonstruując, przy użyciu sztucznego kamienia, blok z bocznej ścianki niszy, z którego zachowało się ok. 200 drobnych fragmentów.
6. Wykonana została makieta trzech świątyni w Deir el-Bahari, która zostanie wykończona w bieżącym sezonie.
7. Jednocześnie prowadzona była dokumentacja rysunkowa na folii rekonstruowanych scen.
8. Architekt Stacji Archeologicznej, p. St. Medeksza, dokonał weryfikacji planu inwentaryzacyjnego świątyni, a także opracował projekt zagospodarowania terenu, połączonego z częściową rekonstrukcją świątyni in situ. Projekt ten został zaaprobowany przez Egipski Departament Starożytności.
9. W pierwszej części sezonu przystosowano do użytkowania nowy dom misji w Dolinie Zachodniej.

OAZA DACHLA
Pustynia Zachodnia

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej UW w Kairze
Museum Archeologiczne w Poznaniu
i Royal Ontario Museum w Toronto

Badania prowadził doc. dr hab. Lech Krzyżaniak. Pierwszy sezon badań terenowych. Zespoły neolitycznej sztuki naskalnej.

Celem kampanii było zainicjowanie systematycznych badań nad zespołami sztuki naskalnej w Oazie. Eksploatację terenową prowadzono w dwu rejonach, gdzie natrafiono na bogate zespoły rytów naskalnych. W zakres prac terenowych wchodziło wykonanie dokumentacji opisowej, fotograficznej i przerwyców na przezroczystej folii plastikowej.

W pustynnej, północno-wschodniej części Oazy wykonano pełną inwentaryzację dwu zespołów rytów naskalnych, zachowanych na ścianach skalistych wzgórz dominujących nad doliną /w której stwierdzono osadnictwo neolityczne/. W jednym z zespołów dominowały rysunki /ryty/ bydła domowego, sywetki ludzkie i motywy abstrakcyjne, w drugim natomiast występowały rysunki /ryty i relief wklęsły/ fauny dzikiej /zyrafa, antylopy, gazele, gepard, hiens/, domowej /bydło, koza/, stylizowane sywetki ludzkie i motywy abstrakcyjne.

Wąschodniej, pustynnej części Oazy natrafiono na inne, bogate zespoły sztuki naskalnej. Znajdowały się one na ścianach kilkudziesięciu skalistych wzgórz dominujących nad kilkoma kotlinami; w tych zagłębieniach terenu zlokalizowano liczne ślady osadnictwa neolitycznego. Wśród rysunków /ryty i relief wklęsły/ zdecydowanie dominują wizerunki fauny dzikiej /zyrafa, antylopy, gazele/, a także występują sywetki ludzkie, w tym obrazujące siedzącą kobietę przedstawianą w konwencji stylistycznej "bogni" neolitu środkowomorskiego. Natrafiono także na scenę pokazującą moment łapania młodej zyrafy przy pomocy lasa przez łowcę. Wykonano wstępną dokumentację wybranych zespołów tej sztuki naskalnej; będą one inwentaryzowane w toku następnej kampanii.

TELL ATRIB
Delta Centralna

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Badaniami kierował doc. dr hab. Karol Myśliwiec, ZAS PAN - kierownik wykopalisk/, w wykopaliskach udział wzięli: dr Barbara Ruszczyk, mgr Franciszek Pawlicki, mgr Tomasz Górecki /Muzeum Narodowe w Warszawie/, dr Marek Chłodnicki /Muzeum Archeologiczne Poznań/, mgr Lidia Domaszewicz /UW/, mgr Tomasz Herbich /IHKM PAN/ - archeolodzy, mgr Jarosław Dobrowolski - architekt, Jacek Kucy - fotograf. Ósmy sezon prac. /1.11. - 30.11.1985 r./.

Badania koncentrowały się na obszarze wokół Komu Sidi Jusuf przeznaczonym pod przyszłą zabudowę. Metodami geofizycznymi /elektrooporowymi/ przebadano najpierw obszar 3.008 m², skoncentrowany w VII sektorach wokół Komu. Wykonano 96 profilów, obejmujących 3.169 punktów pomiarowych. Następnie wytypowano 5 odcinków do przeprowadzenia sondaży sprawdzających. Stwierdzono, że na badanych obszarze anomalie oporu elektrycznego odpowiadają głównie warstwom wysypiskowym zawierającym znaczne ilości materiału ceramicznego i gruz ceglany.

Najciekawsze są wyniki wykopalisk w sektorze I, III i IV. W sektorze I, położonym na zachód od Komu Sidi Jusuf, odkryto w wyniku głębszej pozostałości architektury sakralnej okresu rzymskiego, m.in. dekorowany architrav oraz bloki wapienne, a także posadzkę z cegły palonej, uzupełnioną fragmentami bloków kamiennych i łmadami amfor. Wśród elementów datujących, poza monetami rzymskimi i ptolemejskimi, znaleziono tam liczne fragmenty terakot, m.in. lampkę aleksandryjską w formie czarna rzeźbionego koguta oraz głowę Ateny o wyjątkowo starannym modelunku.

Sektor III, usytuowany na południe od Komu, przyniósł rewelacyjne odkrycia budowli okresu ptolemejskiego, prawdopodobnie kultowej, z fragmentami wielu rzeźb hellenistycznych wykonanych z białego i szarego marmuru.

Najlepiej zachowana jest statua Afrodyty - prawdopodobnie replika dzieła Praksytelesa - z dobrze zachowaną polichromią na szacie osłaniającej dolną część ciała.

Wszystkie obiekty znalezione w kontekście tych rzeźb - m.in. stela wapienna z wyobrażeniem boga Besa w reliefie wypukłym, płyta fajansowa, ceramika malowana, monety i stemple imadei należą do okresu hellenistycznego. Gruba warstwa węgla drzewnego, towarzysząca wspomnianym zabytkom wskazuje, że budowla uległa zniszczeniu na skutek pożaru.

Próbki węglonej substancji organicznej są badane w pracowni C14 Politechniki Gliwickiej.

Wykopaliska w sektorze IV pozwoliły odsłonić fragmenty murów późnoantycznych z cegły palonej, fragment posadzkę z miazgi ceglanoj, przeładanego warstwami ziemi, a także duży depozyt ceramiki hellenistycznej i rzymskiej, w tym kilkanaście cienkościennych naczyń miniaturowych.

Ze względu na wysoki poziom wody podskórnej, związanej z bliską obecnością kanału sawadniającego, badania w tym sektorze musiały być wstrzymane na głębokości 50 cm.

Niezależnie od tych sondaży, kontynuowano prace w dwóch sektorach, które były terenem badań w poprzedniej kampanii: w sektorze X1 materiał ceramiczny warstwy zasypowej zawierał m.in. naczynia okresu ptolemejskiego, rzymskiego i koptyjskiego, a także szeptograficzną wotywną stelę wapienną z przedstawieniem sokologowego bóstwa egipskiego i fragmenty figurek terakotowych wyobrażających najczędziej Harpokratesa i Besa.

Postępowanie odcinka prac w sektorze T10 pozwoliło uściślić stratygrafię ceramiki koptyjskiej w Athribis. Wśród znalezionych tu naczyń o dekoracji malowanej szczególną uwagę zwracają fragmenty kadzalnicy.